

ПРЕЗИДЕНТ ГОВОРИТЬ! НОВОРІЧНІ ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ: ПОЛІТИЧНИЙ PR, РИТУАЛ, РАЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС (ЧАСТИНА 1: ВІД Л. КРАВЧУКА ДО В. ЮЩЕНКА)

THE PRESIDENT SPEAKS! NEW YEAR'S SPEECHES OF THE PRESIDENTS OF UKRAINE: POLITICAL PR, RITUAL, RATIONAL DISCOURSE (PART 1: FROM L. KRAVCHUK TO V. YUSHCHENKO)

У статті досліджуються новорічні звернення президентів як важлива складова частина сучасного медіатизованого політичного дискурсу. Відзначено, що новорічні звернення містять ознаки політичного PR (зв'язки із громадськістю), ритуалу та раціонального політичного дискурсу. Саме тому їх дослідження потребує синтезу політичної соціології (у зверненнях голів держави втілюється політична свідомість і політична поведінка), комунікативістики (аналіз дискурсивних практик та зв'язків із громадськістю), соціальної антропології (ритуал у пострадянських суспільствах). Стаття базується на матеріалах емпіричного дослідження текстів новорічних звернень президентів України. У першій частині статті представлено дослідження новорічних звернень президентів України Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенка. Це зумовлено хронологією президентських звернень. У процесі дослідження було виокремлено ключові слова, які використовувались у зверненнях, згадування минулого та майбутнього у новорічних зверненнях президентів України. Досліджено контекст та ідеологічне забарвлення подій минулого та бачення майбутнього. Відзначено деякі аспекти формування ритуалу новорічних звернень та його особливості у період СРСР. Аргументовано, що в постсоціалістичних країнах відбувались активні пошуки нового формату новорічного звернення, який би поєднував ритуал, політичний PR та раціональний політичний дискурс. Головне завдання новорічних звернень – сприяння легітимізації влади в нових спільнотах. Констатуємо, що в досліджуваній період у новорічних зверненнях переважав ритуальний тип політичного дискурсу. Водночас у політичному дискурсі формується новий образ суспільства, як транзитного суспільства. Цей образ відображається та закріплюється в новорічних зверненнях. Аналіз новорічних звернень Президентів України дозволяє побачити спроби підмінити теперішнє України минулим-майбутнім, штучно створивши у громадян переживання тимчасовості, перехідного стану українського суспільства.

Ключові слова: політичний дискурс, перехідне суспільство, новорічні звернення президентів України, ритуал, політичний PR,

раціональний дискурс, соціальні функції політичного дискурсу.

The article reveals the New Year's addresses of presidents as an important component of modern mediatized political discourse. It is noted that New Year's speeches contain signs of political PR (public relations), ritual and rational political discourse. Therefore, their research requires a synthesis of political sociology (political consciousness and political behavior are embodied in the speeches of the heads of state), communication studies (analysis of discursive practices and public relations), social anthropology (ritual in post-Soviet societies). The article is based on the materials of an empirical study of the texts of New Year's speeches of the Presidents of Ukraine. The first part of the article presents a study of New Year's speeches of such Presidents of Ukraine as L. Kravchuk, L. Kuchma and V. Yushchenko. This is due to the chronology of presidential speeches. In the course of the research, the key words used in the speeches as well as mentioning of the past and the future in the New Year's speeches of the Presidents of Ukraine have been singled out. The context and ideological colouring of past events and vision of the future have been studied. Some aspects of the formation of the ritual of New Year's speeches and its features in the period of the USSR have been noted. It has been argued that in the post-socialist countries there was an active search for a new format of New Year's speech, which would combine ritual, political PR, and rational political discourse. The main task of New Year's speeches is to promote the legitimization of power in new communities. We state that in the studied period the ritual type of political discourse prevailed in New Year's speeches. At the same time, a new image of society as a transitional society is being formed in political discourse. This image is reflected and fixed in New Year's speeches. The analysis of the New Year's speeches of the Presidents of Ukraine allows seeing attempts to replace the present of Ukraine with the past-future, artificially creating the experience of temporality, the transitional state of Ukrainian society.

Key words: political discourse, transitional society, New Year's speeches of the Presidents of Ukraine, ritual, political PR, rational discourse, social functions of political discourse.

УДК 316.45–057.341:659.4(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.18.1.7>

Яковлев Д.В.

д.політ.н., професор,
декан факультету психології, політології та соціології
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Шамша І.В.

к.філос.н.,
доцент кафедри філософії
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Яковлева Л.І.

к.політ.н.,
доцент кафедри регіональної політики та публічного адміністрування
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України

Постановка проблеми. Маніпуляції з образами «минулого» та «майбутнього» природно притаманні новорічним зверненням перших осіб держави. У Новий рік відбувається особливий політичний перфоманс – на очах у святково налаштованої масової аудиторії

ритуальний жанр політичного дискурсу створює ілюзію бажаної для адресанта репрезентації сучасності, маніпуляції образом «перехідного» суспільства завдяки постійній апеляції до минулого та майбутнього. Слід відзначити, що метафора транзиту має певний евристич-

ний потенціал. Проте одним із завдань соціальних наук є раціоналізація метафори «транзитного суспільства» за таким алгоритмом: відправна точка, мета переходу, індикатори завершення транзиту, чітке визначення меж її застосування [21].

Традиція новорічних звернень з їх трансляцією за декілька хвилин до опівночі сьогодні залишилась поширеною хіба що у постсоціалістичних країнах. Громадяни Білорусі, Росії та України призвичаїлись до звернень президентів у новорічну ніч. Звернення президентів стали невід'ємною складовою частиною святкування.

Новорічні звернення пройшли етап інституціоналізації за радянських часів в якості ритуального жанру політичного дискурсу. Цей ритуал мав зафіксувати у громадській думці непорушність радянського ладу. На пострадянському просторі слід відзначити гібридність новорічного дискурсу: комбінацію ритуалу, політичного PR та раціонального політичного дискурсу. В Україні новорічні звернення президентів закріплюють образ «перехідного» суспільства. У зверненнях президентів підбиваються підсумки року, що минає та робиться прогноз на майбутнє. Як приклад конструювання іміджу «перехідного суспільства» обрано дослідження уявлень щодо минулого та майбутнього в новорічних зверненнях українських президентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктом аналізу даної статті є створення в новорічних зверненнях президентів гібридного дискурсу, який поєднує ритуал, політичний PR та раціональний політичний дискурс. Із метою створення в суспільстві відчуття «постійного переходу», іміджу «пострадянського суспільства», «транзитного суспільства» в новорічних зверненнях використовуються образи минулого та майбутнього. Фокус глядацької уваги переноситься із сучасності на минуле-майбутнє. Йдеться про фальсифікацію «сучасного» через підміну його сконструйованими на основі певної політичної ідеології уявленнями щодо минулого та майбутнього. Ідеологізація уявлень щодо минулого задля нав'язування певного образу в системі освіти називається «індоктринація», а в даній статті відносно політичного дискурсу ми будемо називати це фальсифікацією [3].

Новий рік, згідно з даними соціологічних досліджень, є одним із найбільш популярних свят в Україні поряд із Різдом та Великоднем. За даними КМІС, у 2018 році 79% громадян називали Новий рік найпопулярнішим офіційним святом, у тому числі – 83% людей із вищою освітою та 82% – із середньою спеціальною освітою. Новий рік є найбільш популярним святом у Східному (90%) регіоні, найменш – у Західному регіоні (65%). У Центральномурегіоні – 84%, у Південному – 83% [4].

За радянських часів новорічні звернення були частиною комуністичної пропаганди. Вони характеризувались маніпуляціями як образом адресата так і адресанта. Символізм простежувався у всьому, зокрема – у виборі адресантів та адресатів новорічних звернень.

М. Калінін у 1935 році звернувся з привітаннями не до всіх мешканців СРСР, а лише до підкорювачів Арктики, у 1941 році він привітав вже увесь радянський народ, а віддзеркаленням боротьби із «сталінським культом особи» стала традиція привітань з Новим роком від колективних органів влади: ЦК КПРС, Ради міністрів СРСР, ін. [9].

Звіти про успіхи в минулому році поєднувались із планами на рік прийдешній: «Вступили в дію сотні підприємств, прокладені нові магістралі, піднялися нові міста... Це був незабутній рік великого ленінського ювілею, що завершує рік восьмої п'ятирічки. Рік самовідданої праці і творення, нових перемог і звершень... успіхів у праці на благо соціалістичної батьківщини!» [2].

Традицію систематичних новорічних звернень увів генеральний секретар Л. Брежнєв, а в останні роки його керівництва право звертатись до «радянського народу» отримав один із головних пропагандистів СРСР, відомий телеведучий Ігор Кирилов. Лідери часів «перебудови» (М. Горбачов, О. Яковлев, Г. Попов, Ю. Афанасьєв, ін.) чітко усвідомлювали важливість оновлення політичного дискурсу задля перемоги концепції «нового мислення». «Період правління Горбачова ознаменувався переоцінкою цінностей та постатей, інститутів та процесів, феноменів, символів та явищ, які тримали в страху весь світ та визначили історію ХХ століття» [20]. Зокрема, одним із маркерів завершення «Холодної війни» стало новорічне звернення 1987 року: генсек ЦК КПРС М. Горбачов звернувся до аудиторії США, а Президент Р. Рейган – до телеглядачів в СРСР [11].

Серед знакових новорічних звернень – останній виступ Президента СРСР М. Горбачова й привітання гумориста та шоумена М. Задорного, які символізували завершення радянської епохи.

Корпус текстів для аналізу в першій частині даного дослідження складається із трьох підкорпусів (за кількістю Президентів України, які звертались до співвітчизників): - новорічні звернення Президента України Л.М. Кравчука у 1991, 1992, 1993, 1994 роках; - новорічні звернення Президента України Л.Д. Кучми з 1995 по 2004 роки. Звертаємо увагу, що у 2004 році більшість загальнонаціональних телевізійних каналів транслиювали привітання Л. Кучми, у той час як «5 канал» (власник – П. Порошенко [18]) транслиював паралельне звернення В. Ющенка з Майдану Незалежності. Фактично, у 2004 українців двічі привітали зі святом; - новорічні звернення

Президента України В. Ющенка з 2005 по 2010 роки. У 2010 році новорічне звернення В. Ющенка відбулось усупереч рішенню Верховної Ради України. Адже Рішення ВР України щодо призначення датою президентських виборів 25 жовтня 2009 року було оскаржене діючим Президентом В. Ющенко (в іншому випадку до українців мав би звертатись новообраний Президент). Відповідно до рішення Конституційного Суду України перший тур виборів відбувся 17 січня 2010 року [19].

На першому етапі дослідження було виокремлено ключові слова, а саме: згадування минулого та майбутнього в новорічних зверненнях Президентів України, а також дієслівні форми минулого та майбутнього часу. На другому етапі за допомогою аналізу контексту, в якому використовувались ключові слова, визначалось ідеологічне забарвлення подій минулого та візій майбутнього в новорічних зверненнях Президентів України.

Після краху СРСР у постсоціалістичних країнах актуалізувались пошуки формату новорічного звернення як ритуального жанру політичного дискурсу, який би сприяв легітимізації влади в незалежних республіках. Пошуки нового образу влади та суспільства («ми») відчувається в перших строках новорічного звернення Президента України Л. Кравчука 31 грудня 1991 року: «Шановні громадяни України! Люди всіх поколінь, усіх національностей!» [6]. Для створення сприятливого емоційного фону Президент згадує «...найбільш романтичне та казкове наше свято», «коло сім'ї», «сторінки життя», «долю», «пам'ять історії», «далеконосні події», тощо. Центральний елемент – здобуття Незалежності, яка згадується в контексті минулого («Стала реальністю віковична мрія багатьох поколінь наших людей») та майбутнього («Віднині наше майбутнє, наша доля залежать від нас самих. Ми маємо побудувати нову державу із власною відкритою економічною системою, своєю армією, службою безпеки, державу демократичну, правову, цивілізовану і багату. І ми це зробимо») [6].

У промові активно формується образ постсоціалістичної держави, як єдності влади та народу («ми», як каже Л. Кравчук), який є «Іншим» відносно СРСР та радянського народу: «Ми стаємо повноправним членом міжнародної сім'ї. Україна, маючи перед собою мету стати позаблоковою, без'ядерною країною, проводить миролюбну зовнішню політику, підтримує дружні рівноправні стосунки з іншими державами... Біловезькі, Алма-Атинські та Мінські угоди сповістили про кінець тоталітарної суперімперії і виникнення на її терені Співдружності Незалежних Держав. Україна стала ініціатором і однією з засновниць цієї Співдружності» [6].

Головним фактором легітимізації нової держави Президент називає історичний референдум та вибори: «Саме народ України проголосувавши 1-го грудня 1991 року за незалежність, змінив хід історії. І в цьому його найбільша заслуга перед людством наприкінці ХХ століття» [6].

Відразу створюється привабливий образ майбутнього, а «ми» використовується інклюзивно: «Свобода і незалежність довго не тримаються, якщо вони не підкріплючі здоровою економікою, порядком і злагодою... Ми заклали основи господарських реформ, зробили перші кроки до ринкової економіки. І ми зійшлися на тому, що це правильний шлях – шлях до достатку і економічної свободи. Але пройти його маємо розумно, створивши систему гарантій для людини» [6]. Єдність між владою та народом у цьому «ми» вже розірвано, влада має створити систему гарантій для людини. Згадується і сьогодення, але у негативному контексті: «Хоч ми добре розуміємо: кожна людину турбують передусім реальні перспективи щодо поліпшення життя уже сьогодні. Порожні полиці магазинів, виснажливі черги за найнеобхіднішими товарами, зрозумілий страх перед соціальними наслідками підвищення цін, розгул злочинності, моральний занепад – все це викликає справедливе невдоволення людей. Це правда» [6].

У промові вперше конструюється ланцюжок, який у подальшому буде використовуватись у промовах усіх українських президентів: 1) мрії про Незалежність у минулому; 2) боротьба за Незалежність, її здобуття на тлі негативних економічних та політичних явищ; 3) подолання кризи у майбутньому. Від мрій минулого через сучасну кризу до щасливого життя у майбутньому – такий наголос у посланні робить Л. Кравчук. Створюється негативний образ сучасного, обумовлений існуванням України у складі СРСР та позитивний – романтичного минулого та незалежного майбутнього.

Для політичного дискурсу постсоціалістичних країн у середині 90-х років характерною рисою стало закріплення маніпуляцій сучасністю, як «перехідним етапом» від радянського авторитаризму/тоталітаризму до демократії.

У новорічному зверненні Л. Кучми у 1997 році відзначимо використання словосполучення «тривожно-радісне очікування змін» [7], яке передає страх частини суспільства перед реформами та інтенцію до авторитарного реверсу. Л. Кучма вже на початку звернення традиційно створює романтичний образ минулого: «З давніх давен зустріч Нового року – прекрасна традиція, яскраве і неповторне свято» [7]. На наш погляд, цікавим є використання у промові Л. Кучми метафори «великого хронометру, за яким живе держава» та наголос на необхідності того, аби

громадяни звіряли свої годинники з державним хронометром. Тут напряду образи «великого державного хронометру» та маленьких годинників громадян використовуються для маніпуляцій на користь авторитаризму. «Воно (неповторне свято) несе особливе відчуття єдності народу, причетності кожного до загальних справ, надій та устремлінь. Із таким настроєм ми сідаємо за святковий стіл, звіряючи свої годинники з великим хронометром, за яким живе держава» [7].

Також у зверненні йдеться про майбутнє, яке підмінє сучасність: «шлях до нового заможного і цивілізованого буття», «можливості перейти від стратегії виживання до стратегій розв'язання масштабних завдань, які забезпечать реальний поступ уперед», «як глава держави, я дбатиму про збереження і зміцнення у нашій Вітчизні порозуміння і спокою» [7].

Саме у виступах Президента Л. Кучми простежується створення образу щасливого майбутнього, який протиставляється боротьбі, подоланню труднощів на сучасному етапі: «Нам сьогодні доводиться важко, а багатьом дуже важко», «Ми живемо у праці, а відтак будемо проростати добром і славою» [7]. До здобутків цього періоду Президент відносить прийняття Конституції України та запровадження «повноцінної національної валюти» [7].

Президент Л. Кучма, вітаючи суспільство з 2004 роком, який стане знаковим для новітньої політичної історії країни завдяки мирним протестним акціям у ході президентської виборчої кампанії («Помаранчева революція»), створює позитивний емоційний контекст за допомогою згадування на початку промови «дітей», «родини» та «мрій» [8]. У новорічному зверненні маніпуляції привабливим образом майбутнього передаються за допомогою мрії про «іншу» політику, «іншу опозицію», «іншу країну». Президент мріє: «Я мрію побачити Україну квітучою, розвинутою. Я мрію про Україну, яка стане регіональним лідером, яка як і колись своїми чорноземами годуватиме світ. Про Україну, якою ми будемо пишатись, і так обов'язково буде» [8]. Він каже про «еволюцію», «стабільність», «компроміс», «єдність».

Головна ознака цієї промови – постійне згадування мрій, які мають створити у громадян ілюзію щасливого майбутнього. Наприкінці промови Л. Кучма апелює до минулого, перераховуючи знакові постаті української історії: «Піднімаючи цей святковий келих за здоров'я кожного з вас, і моєї сім'ї – Президенти теж люди – хочу закликати вас пам'ятати, чиїх батьків ми діти, ми нащадки Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Богдана Хмельницького, Івана Франка, Михайла Грушевського, Тараса Шевченка, Лесі Українки.

Маємо пишатись, що живемо в часи незалежної держави, про яку мріяли, за яку боролись, і яку тепер розбудовувати нині сущим поколінням українців» [8].

У 2005 році, на початку новорічного привітання третій Президент України В. Ющенко, навпаки, зосереджується на сучасності. Цей виступ перериває традицію маніпулятивної підміни сучасності привабливими образами минулого-майбутнього. Він говорить про сучасні успіхи як результат перемог у минулому році: «Рік, що минає, безумовно, додав Україні і слави, і волі. Рік тому громадяни України вистояли найвище право – право обирати собі владу. Ми довели, що ми народ, що ми готові боротися за краще. Найважливіше – ми довели собі, що ці зміни незворотні. Ми почали створення нової країни, де кожен громадянин може сказати: «Так! Я українець! І цим пишаюсь». Україну пізнав світ. Україна стала популярною. Україна стала бажаною, навіть модною у світі. Ми здійснили впевнені кроки на шляху до справедливості, до гідного життя. Цього року діти народжувались вже в новій країні, де батьки та держава спільно дбають про немовля. Сьогодні юнак, що йде до українського війська, повернеться до своєї домівки не через півтора роки, а через рік» [13]. В. Ющенко говорить про сучасність: «У ці дні», «влада дбає», «підтримку відчув бізнес», «Ми на правильному шляху», «Я свідомий особистої відповідальності», «Я повний рішучості» [13]. Природно, що саме у зверненні 2005 року В. Ющенко зосереджується на сучасності, її викликах та перемогах, він імпровізує, створює традицію вуличних промов. Натомість у подальших зверненнях він повертається до традиційного стилю президентських промов, проявляється його «медитативна відстороненість» [14; 15; 16]. Зокрема, у привітанні з 2007 роком він наголошує на тому, що «ми всі є часткою України», «Ми віддали шану минулому», згадує благодійну акцію «Дитяча лікарня майбутнього», перераховує свої відчуття: «Є радість...», «Є гордість...» «Є відчуття консолідації...», «Є відчуття зовнішнього інтересу...» «Є відчуття реальної свободи...» тощо [14].

Висновки. За результатами аналізу новорічних звернень президентів України Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенка як важливої складової частини політичного дискурсу слід відзначити фальсифікацію «сучасного» за допомогою маніпуляцій з минулим та майбутнім задля створення відчуття «перехідності» українського суспільства, перекладання відповідальності за сучасний кризовий стан на минуле. Це проявляється в наступному.

По-перше, новорічні звернення голів держав відносяться до ритуального жанру

політичного дискурсу. Серед усіх виступів Президентів саме новорічні звернення в пост-соціалістичних країнах мають найбільшу глядацьку аудиторію. Їх ефективність щодо впливу на громадську думку обумовлена святковим настроєм громадян та специфікою свята – зустріч Нового року та прощання з минулим. Природне звернення до минулого та майбутнього в новорічних посланнях завше використовується у пострадянських країнах задля фальсифікації сучасного та ідеологізованого конструювання минулого-майбутнього.

По-друге, характерною ознакою новорічних привітань президентів, як складової частини пострадянського політичного дискурсу, стало закріплення у масовій свідомості «перехідності» сучасного етапу за допомогою фальсифікації теперішнього часу. Практично в усіх зверненнях президентів України (за виключенням привітань після «Помаранчевої революції») наголос робиться на маніпуляціях минулим-майбутнім із метою відвертання уваги від сучасності, як «перехідним етапом» між радянським минулим та майбутнім, яке обов'язково має бути щасливим.

ЛІТЕРАТУРА:

- Бахтеєв Б. (2018). Привітання Президента: що було не так? [from Ukr.: President's greetings: what was wrong?]. *Detektor media*, 16 січня. URL : <https://detector.media/infospace/article/133735/2018-01-16-privitannya-prezidenta-shcho-bulo-ne-tak/> (accessed 25 February 2020).
- Чирва В. (2011) Ворожіння на новорічних привітаннях президентів [from Ukr.: Divination on New Year's greetings to the presidents]. Поступ, 3 січня. URL : <http://postup.brama.com/usual.php?what=69943>.
- Kroytor, Artem, Yakovlev, Denys & Aleksentseva-Timchenko, Kateryna. (2019). "Apostles" of indoctrination: ideological peculiarities of representation of religious choice of Ukraine in the system of secondary education (based on analysis of expert interviews). *The Ideology and Politics Journal*. – *Ideology and Education in Post-Soviet Countries-Issue № 2(13)*. 2019. P. 127–146. URL : <https://ideopol.org/wpcontent/uploads/2019/12/> (accessed 17 February 2020).
- Lyshtva, Oleksii. (2018). Attitude of the Ukrainians to public holidays, February 2018. Press-release. *Website Kyiv International Institute of Sociology*. URL : <https://kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=758&page=1>.
- Martin, J.R., Wodak, R. (2003). Introduction. In *Re/Reading the Past: Critical and Functional Perspectives on Time and Value*. Martin J.R., Wodak R. (eds.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1–6.
- Новорічне поздоровлення Президента України Л. Кравчука 1992 р. [from Ukr.: New Year's greetings of President of Ukraine Leonida Kravchuka 1992 r.] *YouTube*. URL : https://www.youtube.com/watch?time_continue=143&v=Qc-pzxMacbw&feature=emb_title.
- Новорічне привітання Президента України Л. Кучми з 1997 р. [from Ukr.: New Year's greetings of President of Ukraine L. Kuchma on 1997] *YouTube*. 13 січня J, 2016. URL : <https://youtu.be/umyZdTjJrPA> (accessed 25 February 2020).
- Новорічне привітання Президента України Л. Кучми з 2004 р. [from Ukr.: New Year's greetings of President of Ukraine L. Kuchma on 2004] *YouTube*. 17 березня, 2019. URL : <https://youtu.be/SrZzddZcqbs> (accessed 25 February 2020).
- Ослопова В. (2009). Новогоднее обращение главы государства к народу как жанр политического дискурса [from Rus.: New Year's address of the head of state to the people as a genre of political discourse]. *Вестник Томского государственного университета*, 239:19–22.
- Пинелли Э. (2018). Представление прошлого и будущего в новомодных обращениях: на материале поздравлений В. Путина [from Rus.: Presentation of the past and the future in New Year's addresses: on the data of V. Putin's speeches], *Rhema. Moscow: MPSU*, 2: 62–82.
- Reagan, Ronaldn & Gorbachev, Mikhail. (1988). New Year's Messages of President Reagan and Soviet General Secretary Gorbachev. (1988). *The U.S. National Archives and Records Administration: Ronald Reagan Presidential Library & Museum*. URL : <https://www.reaganlibrary.gov/research/speeches/010188a> (accessed 25 February 2020).
- Свобода. Український щоденник (1992) Новорічне привітання Президента України Леоніда Кравчука а 1992 р. [from Ukr.: New Year's greetings of President of Ukraine Leonida Kravchuka on 1992], *Svoboda Ukrayins'kyj shhodennyk*, № 6, 10 January. URL : <http://www.svoboda-news.com/arxiv/pdf/1992/Svoboda-1992-006.pdf>.
- Українська правда. (2006). Новорічне привітання Президента України В. Ющенко з 2006 р. [from Ukr.: New Year's greetings of President of Ukraine V. Yushhenka on 2006], *Українська правда*, 1 січня 2006. URL : <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/01/1/4395503/> (accessed 25 February 2020).
- Українська правда. (2007). Новорічне привітання Президента України В. Ющенко з 2007 р. [from Ukr.: New Year's greetings of President of Ukraine V. Yushhenka on 2007], *Українська правда*, 1 січня 2007. URL : <https://www.pravda.com.ua/articles/2007/01/1/3192822/> (accessed 25 February 2020).
- Українська правда. (2008). Новорічне привітання Президента України В. Ющенко з 2008 р. [from Ukr.: New Year's greetings of President of Ukraine V. Yushhenka on 2008]. *Українська правда*. 1 січня 2008. URL : <https://www.pravda.com.ua/articles/2008/01/1/3345621/> (accessed 25 February 2020).
- Ющенко В. Не опускайте руки й не мовчіть – ми всі зуміємо зробити...: новорічне звернення Президента України Віктора Ющенко до українського народу. *Кримська світлиця*. 2009. 3 січ. (№ 1). С. 1. URL : <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=6718> (accessed 25 February 2020).
- Варавкіна В. (2011). Новогоднее обращение главы государства: жанровая специфика и линг-

вокогнитивное моделирование образа адресата [from Rus.: NewYear's address of the head of state: genre specificity and linguocognitive modeling of the addressee's image], Omsk.

18. Вінничук Ю. (2019). Як олігархи розділили телеэфір України [As the oligarchs divided the television program of Ukraine], Бізнес Цензор, 25 червня. URL : https://biz.censor.net.ua/resonance/3133637/yak_olgarhi_rozdilili_teleefr_ukran.

19. Вибори Президента України 17 січня 2010 року [from Ukr.: Presidential Election January 17, 2010] *Official web-site Central Electoral Commission*. URL :

https://cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-prezidenta-ukraini/vibori-prezidenta-ukraini-17-sichnya-2010-roku.html (accessed 22 February 2020).

20. Яковлев Д. (2015). Світанок демократії: два вибори і три конверти останнього генсека [from Ukr.: The dawn of democracy: two choices and three envelopes of the last secretary general]. *Молодий вчений*. 8(23) Ч. 2: 157–163.

21. Yakovleva, L., & Yakovlev, D. (2020) Institutional interaction and political choice in a transitional society. What role for the social sciences? *Nationalism and Ethnic Politics*. 2(4). P. 582–608.